

Soknediakoner og gravferd – en vanskelig prioritering

Problemstilling, begrunnelse og bakgrunn

AV STEIN HARDENG

Gjennom forsøket «soknediakoner og gravferd» ønsket Oslo bispedømme å bedre sammenhengen i diakonenes tjeneste ved at de i tillegg til omsorgsarbeidet ved dødsleie og sorgarbeidet med etterlatte, fikk ansvar for å forrette selve gravferden. Man ønsket også å styrke soknediakonstillingen, samtidig som man ville bedre arbeidsdelingen blant tilsatte i menigheter hvor det var svært mange gravferder.

Noen av intensjonene som lå til grunn for forsøket var:

- Profilering av soknediakonenes identitet og styrking av soknediakonstillingene.
- Bedre arbeidsdelingen blant de kirkelig tilsatte i Oslo menigheter med mange gravferder pr. år – avlaste prestene.
- Styrking av omsorgen for de sørgende og dermed sorgarbeidet i menighetene.

Idéen om at soknediakoner mer permanent kunne forrette gravferd er ikke ny. Både «Kyrkebygdprosjektet» (1982) og «Kirkelovutvalget» (1989) nevner idéen i sine utredninger. I januar 1989 la biskop Aarflot fram tanken om et prøveprosjekt

på diakonenes samling i Oslo bispedømme, noe som fikk en positiv mottakelse. Etter at saken hadde vært drøftet på prostemøte, bispemøte og av de ulike fagorganisasjoner, ble det høsten 89 nedsatt en foreløpig arbeidsgruppe som utarbeidet en projektskisse.

Av 13 inviterte menigheter var det 7 menigheter som ble med i forsøket. Disse var Helgerud, Lambertseter, Nordberg, Skøyen, Paulus, Vålerenga og Bekkelaget – på mange måter et representativt utvalg av menighetene i Oslo bispedømme.

Diakonene i disse menighetene gjennomgikk høsten 1990 en ukers kurs for å forberede seg til oppgaven.

Forsøket varte i hele 1991 og diakonene forrettet i tilsammen 97 gravferder.

Prosjektets styringsgruppe bestod av: Ingar Seierstad (Presteforeningen), Edward Hulbak (Diakonforbundet), Ragnhild Koren (Bispedømmets diakoniutvalg), Ole Jacob Modalsli (Oslo bispedømme), Olaf Aagedal (Diakonhjemmet) – senere Liv W. Sørbye, og som prosjektleder Kristin Fæhn (diakonikon-sulent). Diakonhjemmets forskningsavdeling ble engasjert noen måneder for å evaluere forsøket.

Kirkens gravferdstradisjon er ikke så ensartet og fastlagt som man idag kan få inntrykk av. Ulike seremonier og ulike «sere-

monimestere» har vært brukt. I oldkirken antar man at diakonen hadde en sentral rolle. I middelalderen hadde presten ansvaret – med diakonen som medhjelper, og etter reformasjonen fikk man en økende frihet med ulike ordninger av gravferd og økt bruk av lekfolk.

Gjennom flere hundre år og helt fram til vår tid var presten ofte fraværende ved gravferden, og klokkeren eller betrodde lekfolk i menigheten var «seremonimestere». Om presten var fraværende ved gravferden, var han etter loven pålagt å kaste jord på graven, men dette kunne skje uker eller måneder etter selve gravferden. Først i vårt århundre blir presten den sentrale sersmonimester for det brede lag av den norske befolkning.

I dag har man stor grad av frihet i valg av gravferdsform. Men velger man en kirkelig gravferd, er det en handling som skal følge en bestemt seremoni, og normalt forrettes av en prest. Når en prest er forhindret fra å forrette, kan en lek kristen, med biskopens tillatelse, forrette ved gravferd. Ut fra dette har det vært gitt en del dispensasjoner til diakoner. En forespørsel til bispedømmene viser at det i løpet av de siste ti årene har vært gitt ca. 10 dispensasjoner for diakoner – i tillegg kommer syv dispensasjoner i forbindelse med forsøket «Soknediakoner og gravferd».

Ved å åpne for at soknediakoner kan forrette gravferd, vil både sorgarbeidet og soknediakonstillingen styrkes. Foto: Lise Strandberg.

Ingen av de andre nordiske land har pr. idag en ordning hvor diakonen forretter gravferd. I Sverige har «Kyrkordningskomiteen» foreslått at diakoner kan forrette, men spørsmålet er foreløpig utsatt.

Evalueringen:

Evalueringen bygger på tre ulike spørreskjemaer og intervju med nøkkelpersoner etter forsøkets avslutning.

Ved **oppstart** ønsket Styringsgruppa å vite noe om synspunkter og holdninger hos ansatte i forsøksmenighetene, menighetsrådene og begravellesbyråene.

Under selve forsøksåret ville man undersøke hvordan soknediakonene arbeidet med gravferdene før, under og etter gravferden.

Etter at forsøket var avsluttet, ønsket man en grundig evaluering av hva de som stod for forsøket nært mente om det. Det ble sendt ut spørreskjema til ansatte i menighetene og begravellesbyråene. I tillegg ble diakonene og prestene i forsøksmenighetene intervjuet. Et par av menighetene og Biskopene var imot at de pårørende skulle spørres. Ulik begrunnelse ble gitt som at det

ville være utidig å spørre de pårørende, at de pårørende ikke var blitt varslet om at de ville bli spurt, at dette ikke var forutsatt da prosjektet startet, m.v. På grunn av faglig uenighet ble spørreskjema til pårørende ikke sendt ut.

Konklusjoner:

I forsøksmenighetene var man overveiende positiv til ordningen.

Forsøket har vært en spennende utfordring for diakonen, har gitt noe avlastning for prestene, og ble av de spurte opplevd som et tilbud om et mer helhetlig sorgarbeid til de pårørende.

For diakonene har ordningen også medført en vanskeligere prioritering av tid og arbeidsoppgaver.

Ut fra kontakten med prestene, er det ingenting som tyder på at de har følt sin posisjon truet eller at det har oppstått rollekonflikter p.g.a. forsøket. Kun et par prester har hatt teologiske betenkeligheter i forhold til ordningen.

Man spurte de ansatte i menighetene og endel av begravellesbyråene om deres inntrykk av de pårørendes reaksjoner på at en diakon forrettet. De få negative

reaksjoner som har vært fra pårørende, kom helt i startfasen da pårørende fikk vite at det var en diakon som skulle forrette. Disse ble da tilbudt prest.

Det virker som om de pårørende har følt seg ivaretatt når diakon forretter.

Da alle forsøksmenighetene er lokalisert i Oslo bispedømme, kan man ikke si noe om hvordan ordningen ville fungert i andre, mindre urbaniserte strøk av landet, hvor presten tradisjonelt har hatt en mer betydningsfull posisjon i lokalsamfunnet.

Bortsett fra spørsmålet om økt arbeidsbelastning og ev. omprioritering av arbeidsoppgaver for diakonene, tyder denne undersøkelsen på at ordningen ville ha mange fordeler og få ulemper for ansatte i Oslo-menigheter. Forutsetningen bør være at diakon, prest og menighetsråd ønsker ordningen i sin menighet, og at de pårørende opplever at deres behov blir ivaretatt.

En mulig vei videre ville være at menigheter i Oslo bispedømme kunne søke om å få ordningen over et lengre tidsrom (5 – 10 år) og at man parallelt prøvde ut ordningen i et mindre urbant bispedømme enn Oslo – f.eks. et bispedømme på Vestlandet eller nord i landet.

Litteraturhenvisning:

1. Oftestad, Alf B. 1991: «La diakonene forrette gravferd» – Luthersk kirketidende nr. 1/91.
2. Hodne, Bjarne 1980: «Å leve med døden» – Oslo, Aschehoug.
3. Hardeng, Stein 1992: «Soknediakoner og gravferd – evaluering av et forsøksprosjekt» – rapport nr. 10/1992. Diakonhjemmet.

Stein Hardeng,
Høgskolelektor ved
Diakonhjemmets høyskolesenter.
Ansvarlig for evaluerings-
rapporten.
